

## ROSSINI'S *OTELLO* IN DE VLAAMSE OPERA

*Othello* is wellicht het stuk bij uitstek dat zich uitstekend tot het genre van de opera leent. Het is een romantisch liefdesdrama vol grote emoties. In het centrum van de tragedie staan enkele sterke, fascinerende personages. Bovendien bevat het verhaal ook nog enige “couleur locale” en een tikkeltje exotisme. Terwijl Verdi er nooit in geslaagd is zijn plannen voor een opera gebaseerd op *King Lear* te realiseren, werd zijn *Otello* met een libretto van Arrigo Boito zijn meesterwerk.

Precies omdat Verdi's *Otello* algemeen als zo'n meesterwerk beschouwd wordt, is de veel vroegere operaversie van Gioachino Rossini enigszins in de vergetelheid geraakt. De recente productie van De Vlaamse Opera in een regie van Moshe Leiser en Patrice Caurier bewijst dat ook Rossini's versie in allerlei opzichten een zeer interessant werk is dat in een creatieve regie sterk muziektheater kan opleveren.

Sommige commentaren zullen de reputatie van Rossini's *Otello* ook geen goed gedaan hebben. Zowel de Franse auteur Stendhal als de Engelse dichter Byron lieten zich smalend uit over deze verbastering van Shakespeare, zij het dat hun kritiek veeleer het libretto van Francesco Maria Berio betrof. En ja, de versie van Rossini – Berio staat inderdaad veel verder van Shakespeare af dan die van Verdi. Berio leunde zelfs aan bij de classicistische adaptatie van Jean-Francois Ducis die overigens ook op het gesproken toneel in verschillende Europese landen stand hield tot in de negentiende eeuw. De duivelse figuur van Jago lijkt bij Rossini gereduceerd tot een vrij kleurloze, fatsoenlijke politieke vriend van Rodrigo. Terwijl Verdi het stuk meteen in Cyprus laat beginnen, plaatst Rossini de handeling helemaal in Venetië. Daarmee is de spanning tussen de “beschaafde” wereld en de meer exotische plek waar Othello in barbarij vervalt, helemaal uitgegomd. Enigszins verrassend is dat het accent in deze vroeg-negentiende-eeuwse versie veel meer op het anders zijn van Otello ligt. Dat is meteen een belangrijk aspect dat aansluit bij de hedendaagse interpretaties van Shakespeares verhaal. Van bij zijn eerste optreden beklemtoont Otello zijn positie als outsider en vraagt hij als beloning voor zijn militair succes slechts dat hij als volwaardig burger in Venetië wordt opgenomen. Dit aspect wordt trouwens door de regie in de Vlaamse Opera extra beklemtoond.

Ook de hele constellatie van personages is bij Rossini – Berio grondig gewijzigd. Desdemona is hier al bij de aanvang van het stuk in het geheim met Otello getrouwd, al verneemt de toeschouwer dat pas later. Haar vader Elmiro heeft haar voorbestemd voor Rodrigo die de zoon van de Doge is. Rodrigo wordt uiteraard afgewezen door

Desdemona maar ook Iago blijkt een afgewezen minnaar van haar te zijn. Deze drie mannen – drie tenoren – zijn dus rivalen voor elkaar. Maar door het feit dat haar vader haar met Rodrigo wil doen trouwen wordt de focus in het drama sterk verlegd naar het vader – dochter conflict.

Rossini schreef *Otello* voor de opera in Napels waar het werk op 4 december 1814 gecreëerd werd. Voor latere producties in Rome en Venetië moest hij echter een happy- end verzinnen om het werk aanvaardbaar te maken. Dat zegt iets over de radicaliteit van Berio's keuze voor het tragische slot. Ook muzikaal was deze *Otello* vernieuwend. Zoals dirigent Alberto Zedda in een gesprek met Anne-Mie Lobbestael uiteenzet maakte Rossini aan het Liceo Musicale in Bologna kennis met de Duitse symfonische muziek en begon hij in te zien dat het orkest ook in een opera een belangrijke rol kan spelen. In *Otello* is de orkestpartij bij de recitatieven tot een volwaardige compositie uitgewerkt (Programmaboek Vlaamse Opera, 2014, p.40 ).

In de regie van het duo Moshe Leiser – Patrice Caurier en onder de muzikale leiding van de Rossini – specialist Alberto Zedda bracht de Vlaamse Opera in co-productie met Opernhaus Zürich een heel sterke interpretatie van deze *Otello*. Alle mogelijke anekdotiek en couleur locale werd uit de weg gegaan om de essentie van het drama te doen spreken. De handeling werd in een hedendaagse context geplaatst. In de openingsscène bevinden we ons in een sobere ruimte waarin alleen een reusachtige glasluchter misschien aan Venetië kan doen denken. Een aantal keurig in het zwart geklede heren wachten op de komst van Otello. Men bespeurt hier geen decoratie: dit is een machtscentum. Ook Desdemona's slaapkamer waar de regie bewust het begin van de tweede akte situeert om aldus reeds op het tragische slot te alluderen, is erg sober: er is alleen het grote bed. Wanneer de actie zich volgens het libretto naar het huis van Otello verplaatst, situeert de regie ze in een café voor marginalen. Men merkt dat er duistere deals gesloten worden en heel even hoort men Arabische klanken. Het is een goede ingreep die andermaal de outsider-positie van Otello aantoont.

De regie zorgde overigens voor nog enkele details die het thema van racisme extra onder de aandacht brachten. Zo behandelt Elmiro een zwarte kellner zeer neerbuigend. En wanneer Otello als beloning een volwaardig burgerschap vraagt, reageert de omgeving zeer verontwaardigd.

Aanvankelijk wordt er vrij statisch geacteerd. Des te sterker komen de confrontaties over die later in het stuk volgen, vooral in de spannende en tragische ontwikkeling van het derde bedrijf. Hier bereikt de opera een intensiteit die



*Otello* in De Vlaamse Opera © Annemie Augustijns

vergelijkbaar is met die van Shakespeares tragedie. Desdemona komt nog meer naar voren als centraal personage en in de productie van de Vlaamse Opera wordt de rol op onvergetelijke wijze vertolkt door Carmen Romeu. Zowel het off-stage lied van een gondelier als Desdemona's treurwilgied dragen bij tot de beklemmende dramatiek van het derde bedrijf. De regie zorgt ook hier voor expressieve beelden. De aan Dantes *Inferno* ontleende frase "Er is geen grotere smart dan zich een gelukkige tijd te herinneren als men in ellende verkeert" in het lied van de gondelier wordt door Desdemona in grote letters op de kale muur geschreven. De letters van de tekst lopen langzaam uit. Het lijkt een ietwat expliciete ingreep maar hij brengt een moment van verstilling dat perfect past in de aanloop naar het verschrikkelijke slot, waarin Otello haar, zoals het ook bij Ducis het geval is, met een dolk neersteekt alvorens de hand aan zichzelf te slaan.

Er werd overtuigend geacteerd in deze productie maar zoals al aangegeven was vooral de Desdemona-vertolking van een grote kracht en schoonheid. Carmen Romeu speelde sober maar had een fascinerende presence. Zonder ook maar even in pathetiek te vervallen wist zij haar tragische verscheurdheid voelbaar te maken.

De 86-jarige dirigent Alberto Zedda is de grote Rossini-specialist en directeur van het Rossini-festival in Pesaro. Onder zijn leiding lieten het symfonisch orkest en het koor van de Vlaamse Opera de meeslepende muziek tot haar volle recht komen.

Jozef DE VOS

*Otello* van G.Rossini en F.M.Berio door de Vlaamse Opera. Muzikale leiding: Alberto Zedda /Ryuichiro Sonoda; regie: Moshe Leiser & Patrice Caurier; decor: Christian Fenouillat. Première Antwerpen: 7 febr. 2014; Gent: 28 febr. 2014.